

„KIRČIUOTA LIETUVIŲ KALBOS CHRESTOMATIJA“

Lietuvių kalbos ir literatūros pamokos vieneriais metais gavo net dvi chrestomatijas, abidvi sudarytos sutelktinėmis jėgomis, — P. Klimo ir St. Dabušio *Skaitymai*, V. Kamantausko ir Pr. Skardžiaus čia kalbamoji chrestomatija; abidvi kirčiuotos. Literatūros chrestomatijai V. Kamantauskas parinko tekstus; Pr. Skardžius juos papildė, sutrumpino, sukirčiavo, kalbos, rašybos žiūrėjo.

Chrestomatija, kaip antraštė ir Skardžiaus „Pratarmė“ rodo, taikyta aukštesniosioms mokykloms, ypačiai nelietuvių. Tą chrestomatijos paskyrimą turint prieš akis ir tenka vertinti medžiagos parinkimas ir jos sutvarkymas.

Pirmiausia Kamantauskas duoda tautosaką (dainas, pasakas, mįsles, patarles), kuri lietuvių mokyklose yra skirta penktajai klasei. Dainelės čia parinktos iš tiesų pačios gražiausios.(1)

Pasakų tarpe randam vėl pačias charakteringąsias lietuviams pasakas — apie Eglę, žalčių karalienę, Devyniabolę, Sigutę, dvylika brolių, Elenytės ir Jonuko pasakas ir ypačiai lietuviškas laumių ir aitvarų pasakas. Šitos pasakos gal labiausiai lietuviškos tarp apskritai internacionalių pasakos motyvų.

Rašytinės literatūros visas centras chrestomatijoje yra S. Daukantas ir M. Valančius. Nors juodu yra du didieji mūsų kultūros veikėjai, nors juodu duoda pradžių tikrai tautiškam

lietuvių sąjūdžiui, bet vis dėlto kiti mūsų literatūros darbininkai (kad ir nevisuomenininkai) yra minėtini taip pat. Palyginti su Daukantu ir Valančium, jie yra nuskriausti: Daukantas istoriniams dalykams gavo 14 p., Valančius 53 p., Maironis 17, Vaižgantas 19, Krėvė 18, o Žemaitės, Lazdynų Pelėdos, Šatrijos Raganos, Vienuolio — tik po vieną dalykėlį. Kitiems kai kuriems — mūsų literatūroje vis dėlto minėtiniems — visai neteko vietos — Poškai, Strazdeliui, Pietariui, nekalbant apie naujesnius. Man rodos, galima būtų buvę praeiti pro Alekną, net pro Gimžauską, bet Strazdelis vis dėlto minėtinas (jis įtrauktas ir į mokyklų programą), kaip to paties Gimžausko ir Vienažindžio pirmatakas, pasigavęs liaudies dainelių stiliaus. Šiaip galima būtų buvę pasitenkinti trumpesnėmis Daukanto ir Valančiaus ištraukomis, kad ir kitiems šis tas tektų. Tiesa, pats autorius nebuvo dėjęs nė Vienuolio su visomis keturiomis moterimis. Jas įdėjo Skardžius. Galbūt autorius buvo norėjęs dar antrą chrestomatijos dalį leisti. Bet čia jau spėjimas...

Tų autorių, kuriems čia teko laimės pakliūti, parinkti iš tiesų gražūs dalykėliai. Nebent norėtum pageidauti, sakykim, tarp Vaičaičio eilėraščių jo vieno gražesnių ir įdomesnės formos „Graži naktis“, ar Maironio „Vakarų ant Keturių Kantonų ežero“. Autoriaus, atrodo, daugiausia lasyta patriotikos, taip charakteringos tiems poetams.

Nors autorius taikė savo chrestomatiją aukštesniajai ypačiai nelietuvių, mokyklai, bet tenka nugirsti, kad ji kai kur jau vartojama ir pirmosiose klasėse. Čia ji atsistoja šalia Klimo *Skaitymų*, vadinasi, konkuruoja. Be abejo, žemesnėms klasėms Klimas labiau tiktų kai kuriais atžvilgiais — įvairesnis, labiau pritaikinti straipsneliai. Kamantauko straipsneliai, be to, yra gana ilgi, dėl to sunkiai pritaikomi, pavyzdžiui, klasės darbams atpasakojimams.

Tačiau ši chrestomatija turi kitą pliusą, palyginti su *Skaitymais*. Iš vidurinės mokyklos išsivarius, jau nereik pirkti

naujos chrestomatijos, priprasta prie tos pačios. O mokiniams tai gana svarbu.

Kalbą ir rašybą taisė Pr. Skardžius. Nuo dabar vartojamos Rygiškių Jono rašybos ir žodyno kiek nutolstama, ypačiai rašybos atžvilgiu. Praktikoje dėl to susidarė dar daugiau painiavos. Gerai, kad rodos, Šviet. ministerija jau ėmėsi iniciatyvos ir sukviėtė tam tikrą komisiją rašybos dalykams suvienodinti. Kaip tos komisijos dar bus nusistatyta ir kaip ministerijos priimta, dar nežinia; nežinia dėl to, ar išliks šio vadovėlio rašyba, ar dar syki ir jį teks keisti.

Tekstus sukirčiavo taip pat Pr. Skardžius. Suniekinęs dėl kirčių Dabušį, Sereiskį (su Jablonskiu), nekolegiškai sukirtęs dar jo taisomam V. Kamantauskui, taisytojas pasisako remiąs šitą kirčiavimą panemuniečių tarpe: taria tai būsiant aiškiau, vienodžiau.

Be abejo, įvairiose Lietuvos vietose įvairiai ir kirčiuojama. Pvz., paskaičius bent vieną Kudirkos straipsnelį — iš Lietuvos tilto atsiminimų, — daliai suvalkiečių rodytų keistoki kirčiai: nevà, arbà, stvérsis, panérčiau, baladojo, nebūčiau, dár... Apie Marijampolę, rodos, pasakytų: néva, arba, stversis, panerčiau, bàladojo, nebūčiau, dar... (tvirtagalės prieg.).

Tai menkniekis. Bet norint literatūros kalbą suvienodinti ir kirčių atžvilgiu, teks, greičiausia, šauktis ir vėl autoritetingų instancijų kaip ir rašybai. Juk, sakysim, Dabušis vienaip sukirčiavo, Sereiskis (Jablonskio padedamas) kitaip, Skardžius vėl kitaip. Skardžius pabara kitus: bet kas bus, jei baramieji, kurie taip pat savo krašto tarimą pažįsta, norės tvirtai laikytis savos nuomonės?

Gera būtų dėl to, kad prie Švietimo ministerijos sudarytoji komisija būtų pastovus organas, kuris spręstų kilusius praktinio kalbos ar rašybos vartojimo klausimus.

Kirčiuota lietuvių kalbos chrestomatija aukštesniajai mokyklai. Sudarė Vikt. Kamantauskas. „Sakalo“ b-vės leidinys. Kaunas, 1929, 350 p. kaina 8 lt.